

Somut Olmayan Kültürel Miras Unsuru Olarak Sandıklı Yarenlerinin Kültürel Aktarım ve Turistik Çekicilik Açısından Önemi

Turgut Türkoğlu¹

Nurullah Kart²

Hüseyin Pamukçu³

Özet

Amacı

Geleneksel sohbet toplantıları, toplumsal birlik ve beraberliği simgeleyen, katılımcıların bilgi ve deneyimlerini paylaştıkları, eğlendikleri, bir arada hoş vakit geçirdikleri geleneksel bir kültür unsurudur. Sözlü kültürün taşıyıcısı olan geleneksel sohbet toplantıları, bu özellikleri sayesinde toplumsal ilişkilerin gelişmesi, ihtiyaçların giderilmesi, gelecek nesillerin, içinde bulunduğu toplum ile bir bütünlük kazanması ve hayata hazırlanması gibi çeşitli kazanımları bulunmaktadır. Araştırmanın amacı, farklı bölgelerde farklı isimlerle anılan ve bir eğlence biçimi olan sohbet toplantıları arasında yer alan Sandıklı yarenlerinin tarihinin, içeriğinin, işleyişinin, sosyal, kültürel, turistik özelliklerinin tespit edilmesi ve kültürel belleğin aktarımı ile genç nesillerin gelişimi üzerindeki etkilerinin belirlenmesidir.

Araştırma Yöntemi

Araştırma kapsamında Sandıklı yarenlerine katılım gösteren yerel halk ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşme sonucunda elde edilen bulgular betimsel analize tabii tutulmuştur.

- 1 Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Türkiye, turgut.turkoglu44@gmail.com
- 2 Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları, Türkiye, nkart@aku.edu.tr
- 3 Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları, Türkiye, hpamukcu@aku.edu.tr

Bulgular

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde Sandıklı yarenlerinin, geleneksel sohbet toplantılarının bir çeşidi olması sebebiyle Orta Asya dönemine uzandığı, bölge halkı arasında birlik ve beraberlik duygusunu artırdığı, bölge kültürünün yeni kuşaklara aktarılmasında etkili olduğu ve gençler için bir nevi eğitim yeri vazifesi gördüğü öne çıkan bulgular arasındadır.

Sonuç ve Öneriler

Sandıklı yarenlerinin, sosyo-kültürel etkisi göz önüne alındığında kültürel miras değerlerin yaşatılması ve aslına uygun olarak aktarılması açısından sürdürülebilirliği önem taşımaktadır. Özellikle gençlerin kültürel değerlerini tanıması, aidiyet ve kültürel kimlik kazanması açısından gençlerin Sandıklı yarenlerine katılması teşvik edilmelidir.

Orijinalliği/değeri

Geleneksel sohbet toplantıları Anadolu'nun ve Türki Cumhuriyetlerin farklı bölgelerinde farklı içerik ve isimler ile gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada da Afyonkarahisar ili Sandıklı ilçesinde düzenlenen Sandıklı yarenleri üzerinde durulmuştur. Literatürde Sandıklı yarenlerini betimsel yönüyle ele alan ve kültürel açıdan değerlendiren bir çalışmanın olmaması çalışmayı özgün kılmaktadır.

1. Giriş

Somut olmayan kültürel miras (SOKÜM); toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar anlamına gelmektedir (UNESCO, 2003). Masallar, fıkralar, maniler, türküler, adetler, ritüeller, inançlar, yeme içme alışkanlıkları, sofrada adabı, giyim kuşam, el sanatları gibi değerler ve unsurlar bir toplumun tarihini, inanışlarını, yaşam tarzını yansıtarak onun kültürel zenginliğini oluşturmaktadır. Bu sayede ait olduğu toplumun geçmişinden gelerek bugününü şekillendirmekte ve toplumsal hafızayı oluşturmaktadır. Yanı sıra SOKÜM unsurları ve taşıdığı anlamlar, toplumların inançlarını, geleneklerini, adetlerini, milli kültürünü yansıtarak onların özgünlüğünü ortaya koymaktadır (Aksu, 2004). Bu durum bir toplumun milli bir dünya görüşüne sahip olmasını ve kendi benzersiz kimliğini oluşturmasını, dünya kültür hazinesinin ise renklenmesini, zenginleşmesini sağlamaktadır. Bu nedenle kültürel miras değerlerinin korunması, bir toplumun köklerini sürdürmesi ve kültürel devamlılığını sağlaması açısından büyük önem taşımaktadır. Söz konusu koruma yaklaşımlarına ilişkin bireysel, toplumsal, ulusal ve uluslararası çeşitli sorumluluklar bulunmaktadır. Uluslararası

boyutta yer alan bu sorumlulukların yerine getirilebilmesi noktasında da çeşitli kuruluşlar faaliyet göstermekte ve bu faaliyetlerden birisi de UNESCO tarafından 2003 yılında imzalanan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi olmaktadır. İlgili sözleşme kapsamında, sözleşmeye taraf ülkelerin kendi topraklarında yer alan ve SOKÜM değeri taşıyan unsurlarını tespit etme, koruma, yaşatma ve aktarma adına birtakım sorumlulukları bulunmaktadır. Sözleşmeye taraf ülkelerden olan Türkiye, sahip olduğu kültürel miras unsurlarına yönelik tespit ve envanter çalışmalarını yerine getirmekte, özverili çalışmaları ile Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesine kayıt ettirmektedir.

Toplumsal birlik ve beraberliği simgeleyen SOKÜM unsurlarından birisi de 2010 yılında Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi'ne kaydedilen geleneksel sohbet toplantılarıdır. İnsan yaşamını çeşitli yönleriyle etkileyen ve bireyin kişiliğinin oluşumuna katkı sağlayan sohbet toplantıları, hoş vakit geçirme, değerlere, toplum kurallarına ve törelere destek verme, kültürel değerleri gelecek kuşaklara aktarma, toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma gibi önemli işlevlere sahiptir (Uygun, 2019: 187-189). Bu tür toplantılar, bireyler arasında anlam paylaşımını güçlendirmekte, toplumsal bağları pekiştirmekte ve sosyo-kültürel hayatın sürdürülebilirliği noktasında rol almaktadır.

Geleneksel sohbet toplantıları, farklı coğrafi bölgelerde çeşitli isimlerle anılmakta ve her bölgenin kültürel özelliklerine göre şekillenmektedir. Bu bağlamda, Afyonkarahisar ili Sandıklı ilçesinde yaren adıyla bilinen sohbet toplantıları, özgün bir kültürel miras değerini temsil etmektedir. Bu çalışma, Sandıklı'da düzenlenen yaren adlı sohbet toplantılarının tarihini, içeriğini, işleyişini, sosyal ve kültürel özelliklerini, kültürel belleğin aktarımı ile genç nesillerin gelişimi üzerindeki etkilerini, turizm ile ilişkisini ele almaktadır. Bu incelemenin, geleneksel sohbet toplantılarının sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal düzeydeki önemini vurgulaması ve bu etkinliklerin toplumun kültürel zenginliğine olan katkısının anlaşılması yardımcı olacaktır.

2. Literatür Taraması

2.1. Geleneksel Sohbet Toplantıları

Geleneksel sohbet toplantıları, SOKÜM ulusal envanterinde “toplumsal uygulamalar, ritüeller ve festivaller” grubuna dâhil edilen ve temelde sohbet ve eğlenceye dayalı kültürel aktiviteleri içeren önemli bir geleneksel uygulamadır (Mete, Candeğer ve Koca, 2017: 100). Bu toplantılar, Türk boyları arasında ve Anadolu'da uzun bir geçmişe dayanan “toy ve şölen”

geleneginin devamı olarak görülmekte ve bu gelenek günümüzde de canlılığını korumaktadır (Ekim, 2012: 98; Ekim, 2015: 75). Türk kültüründeki sohbet toplantıları, özellikle sonbahar ve kış aylarında yoğunlaşan etkinlikler olarak bilinmektedir (Çakır, 2013: 151-152). Bu zaman aralığının seçilmesindeki nedenler arasında, insanların çalışma şartlarının bu dönemlerde daha rahat olması, özellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşan kırsal bölgelerdeki insanların iş yoğunluğunun azalması ve boş vakitlerinin artması, günlerin kısa ve gecelerin uzun olması, ayrıca mevsim şartlarına bağlı olarak dış mekânlarda gerçekleştirilen eğlence aktivitelerinin sınırlı olması gibi faktörler etkili olmaktadır (Atlı, 2016a: 280).

Sözlü kültürün karakteristik özelliklerini taşıyan sohbet toplantıları birtakım kurallara sahip olmakla birlikte bu kurallar içeriğin ve işleyişin aksamadan gerçekleşmesi, toplantıların ifade ettiği kültürel alt metinlerin aslını koruyarak yaşatılması ve aktarılması konusunda önem taşımaktadır (Atla, 2015; 2016a). Toplantılara vaktinde katılım, toplantı sırasında birliği ve huzuru bozacak davranışlardan kaçınılması, telefon kullanımının sınırlandırılması ve makam-mevki ayrımının gözetilmemesi, toplantının ev sahibine, büyüğüne hürmet edilmesi gibi kurallar, sohbet toplantılarının geleneksel yapılarına bağlı olarak şekillenmiştir. Sohbet toplantıları, bölgesel bir eğlence etkinliği olmanın ötesinde, aynı zamanda bölge halkının değerlerini koruma ve yaşatma fonksiyonu taşımaktadır. Toplantı sırasında riayet edilen kurallar ile bireyler arasındaki uyumu ve saygıyı pekiştirirken, aynı zamanda bölge kültürünün önemli unsurlarının nesilden nesile aktarılmasına olanak sağlanmaktadır. Ayrıca, geleneksel sohbet toplantıları genç nesillere geleneksel normları, örf ve adetleri öğretme ve kültürel mirası canlı tutma açısından eşsiz bir fırsat sunmaktadır. Bu bağlamda, toplantıya katılan gençler, kendisinden önceki kuşakların sahip olduğu bilgi ve deneyimlerle hem kendi kimliklerini güçlendirmekte hem de bölgesel kültürlerinin devamlılığını sağlama noktasında rol üstlenmektedirler.

Geleneksel sohbet toplantıları bölgeden bölgeye bir takım farklılıklar göstermekle birlikte genel olarak katılımcıların hoş sohbetlerde bulunmasını, yöresel lezzetlerin paylaşılmasını, bilmecelerin, manilerin ve türkülerin söylenmesini, fıkraların anlatılmasını, sosyal, güncel ve bölgesel konuların istişare edilmesini içermektedir (Durmaz, 2018: 132; Aksakal, 2019: 296). Toplantıların zengin içeriği, katılımcılarına geleneksel değerlerin yanı sıra güncel ve bölgesel meselelere ilişkin bilgileri ve farklı bakış açılarını da edinme imkânı sunmaktadır. Toplantılarda yapılan hoş sohbetler, yöresel yemeklerin paylaşılması gibi etkinlikler, sadece kültürel değerleri yaşatmakla kalmaz, aynı zamanda katılımcıları bir araya getirerek birlik ve beraberlik duygusunu pekiştirmektedir. Bu etkileşim, toplumun dayanışma ruhunu

güçlendirmekte ve bölge halkının birbirlerine olan bağlılığını artırmaktadır. Dolayısıyla geleneksel sohbet toplantıları, geleneksel bir eğlence biçimi olmanın ötesinde önemli bireysel ve toplumsal çıktıları olan çok yönlü bir kültürel miras unsurudur.

Sohbet toplantılarında güncel konuların ve bölge sorunlarının tartışılması, katılımcılara toplumsal meselelere duyarlılık kazandırmakta ve bir arada çözüm arayışlarına katılımlarını teşvik etmektedir. Bu durum, topluluk içindeki dayanışma ve birlik duygusunun güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Toplantılarda yaşanan bu deneyimler, genç katılımcılar için ise eğitici bir ortam sunmaktadır. Yaparak, yaşayarak öğrenme temelinde gerçekleşen bu etkileşimler, sevgi, saygı, dayanışma, sorumluluk, yardımseverlik, güven, özgüven, hoşgörü, sabır gibi temel değerlerin öğretildiği bir zemin oluşturmaktadır. Gençler, bu toplantılarda toplumlarına daha iyi uyum sağlama, önceki nesillerin yaşam tecrübelerinden öğrenme fırsatı bulma, kendilerini ifade etme becerilerini geliştirme ve özgüvenlerini artırma şansına sahip olmaktadır. Bu nedenle, sohbet toplantıları, sadece geleneksel bir etkinlik olmanın ötesinde, bireysel ve toplumsal gelişmeye katkı sunan bir eğitim alanı olarak da görülebilmektedir.

Farklı coğrafi bölgelerde varlığını sürdüren sohbet toplantılarından bazıları geleneksel özelliklerine bağlı kalmayı sürdürürken, bazıları ise zaman içinde çeşitli değişikliklere uğramıştır. Sahip olduğu gelenekleri koruyarak bu gelenekler çerçevesinde icra edilen sohbet toplantıları geleneksel ritüellere ve kültürel normlara sıkı sıkıya bağlı bir şekilde devam ederek bölgesel kimliğin ve geleneklerin korunmasına odaklanmakta, katılımcılarına geçmişle bugün arasında köprü kurma fırsatı sunmaktadır. Ancak, özellikle kentleşme, göç hareketleri ve geleneksel yaşam tarzlarının değişimi gibi durumlar bu toplantıların içeriğini ve işleyişini etkileyebilmekte, toplumların yeni dinamiklere uyum sağlama çabasıyla birlikte sohbet toplantılarının geleneksel öğeleri değişime uğrayabilmektedir. Bu gibi durumlar karşısında kendi değerinden uzaklaşan ve farklı bir hâl alan sohbet toplantılarının bazı bölgelerde ise uygulama alanının kalmaması sonucunda unutulmaya yüz tuttuğu veya unutulduğu görülmektedir (Arslan, 2010: 79; Atlı, 2016a: 273; Atlı, 2016b: 62).

3. Yöntem

Araştırmanın amacı, eğlence, hoş vakit geçirme, eğitim ve kültürel aktarım görevi gören geleneksel sohbet toplantılarının bir çeşidi olarak Sandıklı yarenlerinin tarihi, içeriği, işleyişi, gelenekleri, sosyo-kültürel etkileri ve özellikleri, kültürel belleğin aktarımı ve genç nesillerin gelişimi

üzerindeki etkilerinin belirlenmesi, turizm kapsamında incelenmesidir. Bu doğrultusunda konu ile ilgili derinlemesine ve kapsamlı cevaplar alabilmek amacıyla Sandıklı yarenlerinin düzenlenmesinden sorumlu olan yarenler ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sandıklı yarenlerine katılım gösteren ve yarenlerin yapısı, içeriği, işleyişi hakkında bilgi ve deneyim sahibi olan kişilere ulaşabilmek adına kartopu örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma soruları ilgili literatür taramasına dayalı olarak geliştirilmiştir.

Sandıklı yarenleri ile ilgili yapılan görüşmelerin kayıt altına alınacağı ve kişisel bilgilerin üçüncü taraflar ile paylaşılmayacağı konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Yapılan görüşme sonucunda ses kaydına alınan veriler metin haline getirilmiş ve betimsel analize tabii tutulmuştur. Katılımcılara ait demografik bulgular ise tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bulgular

Katılımcı	Yaş	Yarenlik Süresi	Görüşme Süresi (dk)
K1	65	48	41
K2	60	40	17
K3	43	6	24,45
K4	37	1	42
K5	41	17	47
K6	42	5	21
K7	38	4	26
K8	37	6	22

Tablo 1’de görüldüğü üzere Sandıklı yarenlerinde görev alan 8 yaren ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye katılan yarenlerin yaş ortalaması 45 olmakla birlikte her bir katılımcının yarendeki görev alma süresi farklılık göstermektedir. Yaren gecelerini yeni ve eski yarenlerin bakış açılarıyla bir arada değerlendirebilmek adına farklı deneyim süresine sahip yarenler ile görüşme gerçekleştirmek tercih edilmiştir.

4. Bulgular

4.1. Sandıklı Yarenlerinin Genel Özellikleri İlgili Bulgular

- Yaren kültürü nerede ve ne zaman ortaya çıktı?
- Hangi dönemlerde/mevsimlerde düzenlenir?
- Hangi sıklıkla yapılır?

- Yaren meclisinde kimler bulunur?
- Kimler, nasıl yaren olabilir?
- Kimler katılım sağlar?
- Geçmişten bugüne ne gibi değişimler yaşamıştır?

Sohbet toplantılarının tarihi Orta Asya'ya kadar uzanmakta. Orta Asya'da ortaya çıkan sohbet toplantıları Anadolu'da ve Türki cumhuriyetlerde olmak üzere farklı bölgelerde icra edilmekte. Geniş bir coğrafyada aktif olarak sürdürülen ve sürdürülmeye çalışılan bu toplantılar isim olarak farklılıklar gösterebilmekte. Türkiye üzerinden örnek verilecek olursa Şanlıurfa'da sıra gecesi, Elazığ'da kürsü başı, Balıkesir'de barana, Ankara'da ferefene, Sandıklı, Akşehir, Simav, Çankırı'da yaren, Adıyaman'da harfane diye geçer ama her birinin içeriğine bakıldığında benzerlik taşıdığı da görülmektedir. Çünkü her biri ortak bir kültürün uzantısı olan bu sohbet toplantıları ortak amaçları ve değerleri taşıyarak günümüze kadar gelmiştir.

Sandıklı'nın geçmişine bakıldığı zaman yaren diye bir oluşum yok, gezek kültüründen beslenmiştir. Afyonkarahisar bölgesindeki gezeklerin de 150-200 yıl öncesine kadar uzandığı söylenebilmektedir. Aslında bu tarih daha eskiye gitmektedir çünkü gezek adı altında bölgesel veya kapsamlı toplantılar düzenlenmese de aile üyelerinin ve yakın arkadaşların haftada, ayda belirli sürelerde insanların bir araya gelip vakit geçirdikleri mahalle odaları, köy odaları olduğu bilinmektedir. Bu konuda net bilgiler olmadığı ve afaki tahminlerde bulunmamak için konuyu eldeki verilere dayandırarak sınırlamak daha uygun olacaktır. Afyonkarahisar bölgesinde eskiden mahalle odalarında, köy odalarında sadece sohbet amaçlı, oyun amaçlı, türkü amaçlı toplantıların yanı sıra dini gezekler, cenaze gezekleri, düğün gezekleri gibi belirli bir konuya yönelik çeşitli sohbetler, gezekler tertip edilirdi. Günümüzde nadir de olsa bu tür gezekler bölgede düzenlenebilmektedir. Örneğin Sandıklı'da "onsekizler" diye bir grup vardı, onlar haftada veya ayda bir birisinin evinde buluşurlar yemek yerlerdi. O dönemlerde tabi televizyon yok, radyo yok, uzun kış gecelerinde vakit geçirmek için bu gibi çeşitli oyunlar oynanır, hoş sohbetler yapılır, türküler söylenirdi. Yüzük saklama oyunu olurdu, halen köy meclislerinde devam edenler bulunmakta. Tabi günümüzde daha organize, daha geniş bir katılımcı kitlesi ile gerçekleştiriliyor, o dönemlerde mahalle odalarında, köy odalarında oynanan oyunlar ve diğer icra unsurları bir araya getirilerek, birleştirilerek, şekillendirilerek yarenlerde hayat buluyor. Sandıklı yaren meclisi olarak bu işin biraz daha kompozisyonu yapılmış, hepsi tek çatı altında toplanmış oldu. Bu sayede kaybolmuş geleneklerin her biri için ayrı gece yapmaya gerek kalmıyor, Yunus Emre'siyle, orta oyunuyla, folkloruyla,

türküsiyle, kıyafetleriyle, sohbetiyle, kılıç kalkanyla her biri 3-4 saatlik yaren gecesinin içinde hayat buluyor.

Yarenler Ekim ayı gibi başlar ve Mayıs'a kadar devam eder. Tabi Ramazan ayıyla ilintilidir, ramazan ayında yaren yapılmaz. Ramazan'ın yanı sıra 6 Şubat 2023'de yaşanan depremlerden sonra da yaren geceleri düzenlenmedi, dönem bu şekilde kapandı. Genel itibariyle Ekim-Mayıs tarihleri arasında haftada bir diye karar alınır ama Sandıklı, turizm bölgesi olduğu için bazen haftada birkaç gece düzenlenebilmektedir. Tabi yaren meclisinin bir geliri olmaması sebebiyle bu yoğunluk fiziki ve maddi açıdan biraz yorucu oluyor, yine de yarenlik fedakârlık olduğu için bu durum bir zahmet değil de bir sorumluluk olarak kabul ediliyor ve memnuniyetle, yarenlerin gönüllü katılımıyla gerçekleştiriliyor. Diğer bölgelerdeki sohbet toplantılarına bakıldığı zaman, tabi bu konuda farklılıklar olmakla birlikte, haftanın belirli gününde belirli bir kişinin evinde veya sosyal tesis gibi halk açık yerlerde de toplantılar gerçekleştirilmekte. Sandıklı yarenleri ise Osmanlı mimarisinin izlerini taşıyan ve 2006 yılında satın alınarak gerekli restorasyon işlemlerinden sonra halka açılan kültür evinde yapılmaktadır. Bu binanın alımı, restorasyonu ve faaliyete başlaması da hem maddi açıdan hem çeşitli prosedürlere, siyasi gerekçelere bağlı olarak zorluklar yaşattı. Nihayetinde tamamlanan bu binada yarenlerin kendi arasında gerçekleştirdiği toplantılar ve halka açık olarak gerçekleştirilen yaren geceleri eksiksiz şekilde icra edilmektedir.

Yaren meclisi, Oğuz boyunu temsilen 24 kişiden oluşmaktadır ve her bir yaren bir Oğuz boyunu temsil etmektedir. Devletin büyüğü, ailenin büyüğü olarak da sembolize edilebilen yaren ağası meclisin önemli bir üyesidir. Yaren ağası gün görmüş, meclisin sevk ve idaresinden sorumlu olabilecek, yarenleri bir arada tutabilecek kişilerden seçilir. Tabi halk arasında “ağanın eli tutulmaz” ve “ağalık vermeye olur” şeklinde ifadeler vardır, yani ekonomik durumu biraz yerinde olan birisi tercih sebebidir. Mesela bir berbere, hamama, lokantaya girildiği zaman orada hesap ödeyecek yaren varsa o yarenin hesabını ağa verir, ağa varken yarenin kendi hesabını ödemesi bir nevi hakaret gibi olur. Yaren ağası gerek maddi durumuna gerek kendi isteğine ve müsaitliğine göre yılda bir veya birkaç kere bütün yarenlerin, yaren ailelerinin katılım sağlayacağı piknik gibi bir etkinlik düzenler. Bu bir mecburiyet değil, yapmazsa veya yapamazsa kimse buna itiraz edemez ama ağanın kendi tercihine göre yapılabilir. Ayrıca yaren gecelerinin, misafirlere sunulacak ikramlar, hediyeler gibi ihtiyaçları arasında eksik kaldıysa bunu da ağa temin eder. Yaren ağasının bu şekilde, yaren topluluğunun sorumluluğu taşıyabilecek, karşılayabilecek birisinin olması gerekir. Ekonomik durumdan daha önemlisi ise ağanın sözü geçen, oturaklı, ağır başlı, görmüş geçirmiş

denilir, tecrübeli birisinin olması önemlidir. Çünkü o meclisin düzeni ağanın sorumluluğundadır. Yarenliğin sadece yaren gecelerini değil, yarenler arası ve bölgedeki sosyal ilişkileri de içermesi sebebiyle ağanın bu konularda da yol gösterici olması, gençlere ışık tutacak birisinin olması gerekiyor. Tabi birisi çıkıp ben ağa olayım demez veya siyasi bir bağı var diye beklentiye girilmez, sorumluluğu taşıyacağı düşünülen kişiye teklif edilir. Mecliste bulunanlar da saygı duyar, itiraz etmezler. Gönüllülük esasına dayalı bir şeydir ama birisi ağa seçildikten sonra o kişinin sözü çiğnenmez. Adından anlaşılacağı üzere en üst makam mertebedir, yarenlikte bütün sistem onun emir ve talimatları doğrultusunda yönetilir, yönetimdeki en tepe noktadır.

Bir diğer yaren olarak yaren çavuşu gecenin sevk ve idaresinden sorumludur. Yaren çavuşu burada ağadan aldığı direktifleri uygulayan, özellikle yaren gecelerinde geceyi koordine eden, yöneten, misafirleri oyuna dahil eden, yaren gecesindeki etkinliklerde hangi yarenlerin hangi görevde yer alacağını belirleyen kişidir. Yaren çavuşu, yaren ağasının yanında oturur, yaren ağası iştirak edemediği zamanlarda sorumluluğu kendisi alır ve onun yerine oturur. Yiğit başı ise daha çok yarenlerin eğitimiyle, düzeniyle ilgilenir. Meclise yeni katılan yarenlere yol gösterir, onların meziyetleri doğrultusunda hangi görevlerde iştirak edebileceği üzerinde durur ve buna göre onları eğitir, yönlendirir, meclisin erkanını, işleyişi öğretir, neler yapılması ve yapılmaması gerekli, nelere dikkat etmek gerekli, bu gibi konulardan sorumludur. Yiğit başı yaren gecesini esnasında da yarenleri takip ederek oluşabilecek eksiklikleri önleyerek koordinasyonu sağlamaya çalışır. İşte birisi çayı sesli karıştırırsa ona işaret eder veya kahvelerin, yemeklerin ikramında aksaklık olmaması için koordine eder gibi. Sofranın kurulması sırasında gerekli hazırlıkları, sofrayı kaldırıldıktan sonra da temizliği kontrol eder. Malum kalabalık bir ortam ve sürekli hareket, hizmet, icra halinde bulunduğu için gözden kaçan şeyler olabilmekte, yiğit başı bu noktada bir nevi kontrol mekanizması görevi görmekte. Hem hatıra olması hem de yaren gecesinin gerçekleştirildiği kültür evinin internet sitesinde yer alması amacıyla fotoğraf ve video kayıtları da yapar. Diğer kişiler ise düz yarenden oluşmaktadır. Son olarak da yaren gecesinde enstrümanları ile gelen, türkü faslında görev alan 3-4 kişilik sazende ekibi bulunmakta. Sazende ekibi önceleri bir ücret mukabilinde iştirak eden kişilerden oluşuyordu. Ancak sazende ekibinden bazı kişiler, çeşitli yerlerde göreve başlaması ile yaren gecesine katılamadılar. Yarenler arasında bu eksikliği giderebileceğini söyleyenler sayesinde artık sazende ekibi de yarenler arasından seçiliyor. Türkü söylenmesinin ve enstrüman çalınmasının yarenler arasında icra edilmesi tabii yarenlerin sahip olduğu meziyetleri ortaya koymasını sağlamakta, bu meziyetlere sahip gençlerin

de bir sorumluluk duygusu ile meclise katılım göstermesine ve devamlılık sağlamasına bir vesile olmakta.

Oğuz boylarını temsil ettiği için 24 sayısına önem veriliyor, bu sayının altına düşülmemekle birlikte üstüne çıkılabiliyor. Çünkü yarenler arasında farklı yaş gruplarında ve kamu, özel sektör, ticaret gibi farklı iş kollarında görev yapanlar bulunmakta. Örneğin halk oyunları, orta oyunları, başta Yunus Emre olmak üzere tiyatral gösteriler gibi etkinlikler belirli sayıdaki ve meziyetteki yaren ile gerçekleştiriliyor. Tabi herkesin meziyeti ve yatkınlığı farklı olduğu için herkes her alanda hizmet edemez. Konu sadece oyunlar ile de sınırlı değil, kahve pişirimi, sofranın hazırlanması, ellerin yıkanması gibi birçok konuda yarenler aktif hizmette bulunuyor. Hatta yaren esnasında Sandıklı ağız ile konuşulduğu için dışarıdan gelen misafirler konuşmaları veya yöresel deyişleri anlayamayabiliyor, bunun için de yaşça büyük yarenlerden veya bölge halkından gelen katılımcılardan birisi misafirlerin arasında yer alıyor. Birisinin eksikliğinde işleyişin aksamaması gerektiği için o eksikliği dolduracak bir başka yarene ihtiyaç oluyor. Bu sebeple hem yeni yarenlerin katılması hem de deneyimli yarenlerin mümkün merteye katılması önem taşıyor. Yiğit çavuşunun eğitim ve yetiştirme görevi burada da önem taşıyor, çünkü yaren gecesine hangi yarenin hangi konuda destek sağlayacağını ve hangi yarenin bu görevi yerine getirebileceğini kestirerek düzeni sağlıyor, bu sayede gecenin işleyişi sorunsuz şekilde devam edebiliyor. Yaren gecesinin hem eksiksiz şekilde işlemesi hem de uzun süreli olabilmesi için de yeni yarenlerin yetişmesi gerekiyor.

Yaren meclisine yeni bir yarenin katılması için belirli bir süreç gerekiyor. Sandıklı kültür derneğinin yönetim kurulu bulunmakta. Bu kurul yarenlik meclisinin dışındaki bir oluşum, derneğin işleyişi ve düzeni ile ilgili konularda görev yapmakla birlikte yaren seçiminde de söz sahibi. Hukuki bir birim olarak derneğin yönetim kurulunun yanı sıra geleneksel boyutuyla da yaren meclisi yeni yarenlerin belirlenmesinde karar verici olmakta. Her biri birbirini destekleyen iki yapı olduğu için ayrıma gidilmeden anlatılması mümkün.

Öncelikle, herkes yaren olamıyor. Yaren olmanın birisi açık ve birisi kapalı olmak üzere iki kuralı vardır. Açık kural; yarenin gönlü, kapısı ve alını açık olur. Kapalı kural ise; yaren eline, beline, diline sahip olandır. Yani her kişi yaren olamaz, er kişi yaren olur. Birisinin gelip yaren olmak istiyorum demesi yeterli değildir, sizi o meclise tavsiye eden, size kefil olan birisinin olması gerekiyor. Yaren meclisine katılım olacağı zaman öncesinde mecliste/kurulda istişare edilir, yaren meclisinden birisinin referans olacağı, tavsiye edeceği birileri varsa bahsedilir. Tabi bu da tek başına yeterli olmaz,

tavsiye edilen kişi; kim olduğu, kişiliği, ahlakı, alışkanlıkları, ne işle meşgul olduğu, hangi çevrelerde bulunduğu gibi konular üzerine araştırılır. Eğer hakkında bir olumsuzluk varsa, içki gibi kötü alışkanlıkları varsa, meclise söz getirecekse, meclis huzurunu kaçırarak ve burada verilen eğitimden pay çıkarmayacak birisi olduğu yönünde kanaat getirilirse o kişi meclise alınmaz. Yarenliğin en önemli kuralı *eline, beline, diline sahip olmaktır*. Ayrıca yaşının biraz daha oturaklı olması gerekiyor ki, hani yaren meclisinde herhangi bir hatada bulunulmasın, nasıl hareket edileceği bilinsin ve meclisin itibarına halk arasında bir zarar getirmesin, diğer yarenler üzerinde olumsuz bir etki bırakmasın. Çünkü üzüm üzüme baka baka kararır denir.

Telafi edilemeyecek bir durum olmadığı takdirde gençlerin bu meclise katılması teşvik edilmeye çalışılıyor. Yaren meclisinin aynı zamanda bir eğitim ocağı olması, gençlerin kendi insanı arasında kendi kültürünü tanıması ve burada sorumluluk alarak, alışkanlık haline getirdiği yanlışlarını, eksiklerini düzeltebilmesi konusunda kendisine yol gösterebilmekte. Bu sebeple yönetim kurulunun uygun gördüğü kişiler ve yönetim kurulu başkanı yarenlik hakkında konuşur, kendisinin bu konudaki görüşleri ve katılım göstermek isteyip istemeyeceği sorulur. Ayrıca yaren adayının ne gibi yeteneklerinin bulunduğu, yaren meclisine hangi konularda katkı sağlayabileceği üzerine de konuşulmaktadır. Her iki taraf da hemfikir olursa aday pasif olarak yaren meclisinde yer almaya başlar. Yaren meclisine katılan adaylar oturup kalkmasını, konuşma adabını, yaren gecelerindeki işi ve işleyişi, yaren meclisindeki usul ve erkanı gözlemliyorlar, takip ediyorlar, öğreniyorlar. Sofranın kurulması, temizlik işlerinin yapılması, yaren gecesini hazırlanırken mekânın düzeninin belirtilen şekilde sağlanması gibi işlerde yardımcı oluyorlar. Bu konular önemli, neden? Eskiden büyüklere su getirilirken su bitene kadar beklenilir, büyüğün yanından ayrılırken de bir anda arkayı dönüp gidilmez, birkaç adım geri geri gidilirdi. Yarende de böyledir, ağaya bir büyük olarak saygı gösterilir, diğer yarenlere ve misafirlere saygı gösterilir. Bu gibi toplumsal değerlerin, saygı ifadelerinin yaşatılması için gayret ediliyor. Ayrıca temizlikten düzene her işte yardımcı olarak nefislerini köreltiyorlar. Bu değerleri kabul etmesi ve uygulaması gerekiyor ki yaren ahlakını ve kültürünü yaren gecesinde olduğu gibi günlük hayatında da sergileyebilsin ve kendi evlatlarına, çevresine aktarabilsin.

Yaren adayının yaren meclisine ve işleyişine alışması, yarenler ile uyum sağlaması, gidişata göre yapılan değerlendirmeler derken bu süreç ortalama bir yıl gibi bir süre alıyor. Yaren kültürünü daha çok kişiye aktarmak, daha kalabalık bir ekip ile kültürün ve bölgenin tanıtımını sağlamak ve gençlerin kahve, kıraathane, sosyal medya gibi zamanlarını verimsiz, boşa harcayacakları yerlerden uzaklaştırmak amacıyla son zamanlarda bu süre uzun tutulmamaya

çalışılıyor. Tabi burada karşı tarafın, yani yaren adayının da gayreti, hedefleri çok önemli. Kendi değerlerini benimseyen, kültürüne değer veren birisi için bu süreç çok kolay ilerliyor ve toplumun sahip olduğu ancak, unutulmaya başlanan değerlerin sahiplenilmesi ve yaşatılması daha kolay oluyor. Yeni ve genç yarenler bunları öğrendikten sonra folklor oyunlarına, orta oyunlarına, Yunus Emre'nin tanıtımına, tiyatro oyunlarına, benzer şekilde yatkın oldukları alanı da göz önünde bulundurarak yavaş yavaş görev almaya başlıyorlar. Ayrıca çıraklık evresi geçtikten sonra şed kuşanma töreni oluyor. Şed töreni de ahilik döneminde olduğu gibi, ustasına “çırağımız artık usta oldu, kıyafetimizi giydirelim, kuşağımızı takalım ve yaren meclisimize alalım” deniliyor. Bu şekilde el verircesine bir silsile takip ediliyor. Yarenler arasında toplumun her kesiminden insanlar var, burada bir ayırım veya ayrıcalık gözetilmiyor. Eczacı, temizlik görevlisi, kamu dairelerinde ve özel şirketlerde müdürlük yapan kişiler... Yarene girerken hiçbir görevin önemi olmuyor, sadece herkes kendi dünyasındaki bilgi ve tecrübelerini ortaya koyuyor, onların bilgi ve tecrübesi ile diğer yarenler de bilgileniyor. Herkes kendi konumuna, durumuna göre de yardımda bulunuyor, çünkü yarenler arasında sıkı bir bağ vardır.

4.2. Yaren Gecesinin İşleyişi İle İlgili Bulgular

- Nasıl başlar, devam eder ve biter?
- Hangi etkinlikler gerçekleştirilir, neler yenir ve içilir?
- Ne gibi kuralları bulunur?
- Hangi konular üzerinde konuşulur?
- Yaren meclisi kendi arasında neler konuşur?

Ekim ayında yaren geceleri başlamadan önce yarenler birkaç kere bir araya gelir ve yıl içerisinde ne yapılacağı, hangi hazırlıkların yapılacağı, yarenlerin görevleri belirlenir, yeni yarenler ve yaren adayları hakkında konuşulur. Dönem boyunca belirli bir gün, etkinlik, tören veya belirli bir misafir grubu varsa bunlar üzerinde durulur. Sandıklı'yı ve Sandıklı yarenlerini daha güzel şekilde tanıtabilmek adına neler yapılabileceği üzerinde istişare edilir. Dönemin başlamasıyla haftada bir veya talebe göre birkaç kere düzenlenen yaren geceleri işleyiş ve içerik açısından benzerlik taşımakla birlikte gelen misafir grubuna göre farklı uygulamalara da yer verilebilmektedir.

Yaren gecesinin düzenleneceği gün yarenler evinden, işinden çıkıp gelir. Düzenin sağlanması ve hazırlıkların tamamlanması için saate riayet edilir. Yaren gecesinin düzenlendiği kültür evine gelmeye başlayan misafirler dinlenmek ve gösteri saatini beklemek üzere orta kata çıkarılır, gelen yarenler

ise üst kata çıkar. Yaren meclisin yapıldığı yerde giyinme odası vardır, orada yöresel kıyafetler giyilir. Kıyafet olarak depme don ve poş giyilmekte, kuşak bağlanmakta. Daha önce, kıyafetlerin neden simli, gösterişli şeyler olmadığı yönünde sorular da geldi ama yarenler yörük olduğu için yörüklerin kendi giyimine dikkat ediliyor. Yörükler bir gün bir dağda, bir gün diğer dağda, maddiyattan yana da bir gösterişleri olmuyor. Koyunları vardır, o koyunların yününü keser, yapığını yapar ve çorabını örüp giyer. Yarenler de yaren gecesine yaz kış o çoraplarla, kıyafetlerle katılır. Poşu sürekli boynundadır, abdest alınca veya terleyince yüzünü siler. Kuşağı vardır, dedelerimiz kuşağı takarken bir ucunu merdivenin trabzanına bağlar, döne döne bağlarmış. Hem yöresel bir giyim eşyasıdır hem ağır işler yaparken bel incinmesin diye takılı olurdu. Haliyle bu giyim şekli yaren gecelerinde de tercih edilmektedir.

Misafirler orta katta beklerken kendilerine içeride ilk olarak neler yapılacağı hakkında kısa bir bilgi verilir. Yarenler hazır olduktan ve yaren meclisinin son kontrolü yapıldıktan sonra ağadan müsaade alınarak misafirler yukarı kata çıkarılır. Misafirler yaren odasına davet edilirken palto, ceket gibi kendisine yük olabilecek eşyaları askıya asılır ve telefonlarını bırakmaları istenir. Bu kural kimisine başta zor gelebiliyor, çünkü artık birçok iş telefonda yapılıyor, iş gibi zaruri şeyler olmasa da oyun, sosyal medya gibi birçok alışkanlıklar insanları telefona bağımlı hale getiriyor. Bu ayrılık da insanları bazen şaşırtıyor ama o gecenin sonunda misafirlerin fikirleri sorulduğunda telefonda uzakta geçen üç, üç buçuk saatin ardından bir rahatlık hissettiklerini, zamanın gayet keyifli ve akıcı şekilde geçtiğini itiraf ediyorlar. Misafirler yaren odasına geldikten sonra öncelikle selamlaşma faslı yapılır. Bazı bölgelerde bu fasıl herkesin birbiriyle selamlaşmasını içerdiği için uzun sürebilmekte ama Sandıklı yarenlerinde kısa tutulmaya çalışılır. Bu arada yarenlerin hepsi de ayakta durur ve gelen konukları bekler. Orta tarafta ağa vardır, ağanın yanında da yarenler sıra olmuş bir şekilde misafirleri karşılamak için bekler. Her yaren, misafirini kolundan tutar ve ağanın karşısına getirir, misafir sağ elini göğsüne götürerek “selamun aleykûm yarenler” der. Yarenler de “Aleykûm selam misafirim” dedikten sonra yaren çavuşu o misafiri misafirler için tertip edilmiş yere götürür. Misafir de diğer yarenler gibi içeri giren misafirleri karşılamak için ayakta bekler ve selamlamaya katılır. Son misafir alındıktan sonra ağa, misafirlere buyur eder ve misafirler rahat bir şekilde oturur. Misafirler oturduktan sonra yarenlere de buyur edilir ve yarenler de oturur. Bu oturma esnasında yarenler ağanın oturduğu şekilde oturmaya gayret eder, tabi yarenler gecenin düzenlenmesinden sorumlu olduğu için sürekli otur kalk yapmak zorundadır, bu sebeple her an bu oturuşa riayet edemeyebilir. Tabi burada bu uygulamanın sembolik anlamı, yani ailenin, meclisin büyüğü olan kişiye gösterilen saygıyı yansıtmak amacı öne çıkmaktadır.

Selamlaşma ve yerleşme safhası bittikten sonra yaren çavuşu ağaya “müsaade ederseniz dua ile gecemizi açalım” der ve ağa müsaade verdikten sonra dua edilir, gece açılır. Gece açıldıktan sonra Sandıklı'nın yöresel türküleri, halk oyunları sergilenir. Süre uzun olduğu için sonrasında bir ara verilmesi gerekir. Ara vermeden önce yemek ikramı olur, yemek ikramının öncesinde de ağadan başlamak üzere konukların elleri yıkanır. Yarenler ellerinde ibrikleri ve teşleri ile, omuzlarına attıkları havluları ile misafirlerin elini yıkamasına yardımcı olur. Yemekten önce el yıkamak sünnet-i seniyyedir, sünnet olduğu için hassasiyet gösterilen bir konudur. Hem de bir nefis terbiyesidir. Yarenler arasında asgari ücretle çalışanlar olduğu gibi farklı kurum ve kuruluşlarda farklı mertebelerde görev yapanlar da bulunmaktadır. Hali vakti yerinde olan yaren de sırası geldiğinde benim mesleğim, gelirim şu, zenginim demeden misafirin önünde eğilir ve elini yıkamasına yardım eder. Bu yönüyle de insanların, mesleğine ve gelirine aldanmaması yönünden yarenin nefisini terbiye eder. Gelen kişinin de görevine, konumuna bakılmaz, gelen kişi her kimse misafirdir ve baş üstünde yeri vardır.

Yarenlerin bir kısmı ellerin yıkanmasına yardımcı olurken biz kısmı da sofrayı hazırlar. Sofrada Sandıklı'nın meşhur, yöresel yiyeceklerinden olan mercimekli bükme ve vişne hoşafı ikram edilir. Daha önceden Sandıklı'nın meşhur yemeklerinden olan sac eti ikram edilirdi ancak maddi külfeti olduğu ve yaren odasının düzenli geliri, desteği olmadığı için mercimekli bükme ve vişne hoşafı hazırlanıyor. Vişne hoşafını eskinin çentikli kaplarında ve ahşap kaşıklarla ikram edilir, bu da geçmişte hatırlattığı için misafirlerin hoşuna gidiyor. Çünkü geçmişte Anadolu'nun neresinde olunursa olunsun kullanılan eşyalar benzerlik taşırdı, malum farklı üretimler yok, olsa dahi maddiyat yok. Şimdi her ürünün birçok çeşidi çıkıyor, insanlar da birbirinden farklılaşmak istediği için en farklı, en şatafatlı olanı elde etmek istiyor. Gençler bu ayrımı bilmeyebilir ama yaşı yeten misafirler bu tahta kaşıkları, çentikli kapları görünce ilgi göstermekte. Sofra hazırlıkları tamamlandıktan sonra yiğit başı kontrol eder ve uygun görürse ağadan “soframız hazır, müsaade ederseniz misafirlerimizi sofraya alalım” diyerek olur istenir ve ağa “misafirlerimiz buyrun, sazandelerimiz buyrun, yarenlerimiz buyrun” diyerek sofraya buyur eder. Burada yine ağaya hürmet edilir ve o sofraya oturmadan yarenler de oturmaz veya kalkmaz, o yemeğe başlamadan yarenler de başlamaz. Bu, geleneksel aile yapısında büyüğe gösterilen saygının bir yansımasıdır. Çünkü ailenin büyüğüne karşı bir saygı duyulur, sofraya saati bellidir, aile üyeleri aile büyüğü ile oturur ve hep birlikte yemek yenir. Yaren meclisinde de bu saygı ve birlik duyguları aktarılmaya, hatırlatılmaya çalışılır.

Yemek yedikten sonra dua edilir. Sofra kaldırılır ve yiğit çavuşu temizliği kontrol eder. Duadan sonra da yaren çavuşu, ağadan 10-15 dakikalık ara ister

ve bu sırada kimin ne ihtiyacı varsa giderilir, sonrasında programın ikinci kısmına başlanır. Bu ara esnasında yarenler kahve ikramı için mangalları hazırlar ve katılımcılar toplandıktan, meclis ortamı tekrar kurulduktan sonra orta yere getirilir. Çiğ kahveler kavurulur, soğutulur, çekilir ve mangal ateşinde üç kahve yapılır, ağaya ve iki yanındaki misafirlere ikram edilir. Yarenler diğer misafirler için kahveleri hazırlamış olur ve herkese kahve ikramı yapılır. Kahve ikramında kullanılan fincanların bir yanında “Sandıklı yarenlerimize hoşgeldiniz” yazar, diğer tarafında da derneğin amblemi vardır. Fincan tabağında ise Dede Korkut’un ders verir nitelikteki “kız anadan öğrenir sofraya düzmeyi, oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi” sözü yazılıdır. Kahveler içilirken Sandıklı, yaren, yarenlik veya benzeri konularda sorusu olan varsa soruları cevaplanır, eğer böyle bir durum söz konusu değilse Sandıklı’nın tarihi, kültürü gibi ilgili konular hakkında misafirlere bilgiler verilir. Kahve faslı bittikten sonra iki bin yıllık bir tarihi bulunan ve Sandıklı yarenlerine mahsus olan kılıç kalkan gösterisi yapılır. Kılıç kalkan oyunu biraz tehlikeli olduğu için oyun öncesinde alan genişletilir. Sandıklı şivesiyle, ağzıyla yürütülen tiyatral gösterilere, halk oyunlarına yer verilir. Halk oyunlarında, türkülerde, deyişlerde yöresel renklere ağırlık verilmekte.

Yaren gecesinde sergilenen gösterilerden birisi de Yunus Emre’nin tiyatralıdır. Bilindiği üzere Türkiye’nin on sekiz farklı yerinde Yunus Emre’nin kabrinin veya makamının bulunduğu bahsedilir. Yunus Emre’nin Osmanlı kayıtlarında burada olduğu ispatlanmış ama yine de farklı bölgelerde de bulunduğu üzerinde durulmakta. Elde kesin bir sonuç olmasa dahi bu bölgenin Yunus Emre ile özdeşleştiğini ve halk üzerinde bir etkisi olduğunu misafirlere anlatmak gerekiyor. Yunus Emre’nin dünya görüşü, eserleri, ilahileri, sözleri göz önüne alındığında da insana ders verebilecek birçok yönü bulunmakta. Bu sebeple tiyatral gösterilerde Yunus Emre ve hocası Tapduk Emre canlandırılır, onun sözlerine değinilir, bu sayede hem tanıtımı yapılır hem misafirlerin pay çıkarması sağlanır. Bazı yaren gecelerinde Yunus Emre’nin ilahilerinden birkaç tanesi söylenebilir. Sonrasında tekrar halk oyunları, türküler denirken seyirlik oyunlara, orta oyunlarına geçilir. Televizyon çıkmadan önce de mahalle odalarında köy odalarında seyirlik oyunlar düzenlenirdi. Tabi bu yer verilen oyunlar tiyatral gösteri gibi sadece oturulup seyredilecek oyunlar değil, misafirlerin de iştiraki sağlanır. Böyle olunca misafirler oradaki topluluğun önüne çıkıyor, oyunlar da Sandıklı ağzıyla yürütüldüğü için Sandıklı’da kullanılan sözleri, tekerlemeleri söylemeleri istenir. Tabi herkes beceremez, sonuçta bölgesel bir ağız, herkesin tank olduğu bir durum değil. Beceremedikleri zaman da oyunun neşesi artar. Orta oyunlarında küçük cezalar da vardır. Şiir okumak, şarkı söylemek, hikâye anlatmak veya kültürel bir anısını anlatmak gibi herhangi bir yeteneği

varsa buna yönelik ceza veriliyor. Aslında içeriğini düşününce bunun cezadan ziyade ödül olduğu görülmekte, çünkü insanlar kendisini ispatlamak için fırsat buluyor. Misafirler de bundan keyif alıyor, memnun kalıyorlar, sonraki gecelerde aile üyelerini, arkadaş çevresini getirmek istiyorlar. Misafirlerin de katıldığı bu oyunların sonunda yetenekli olanlara çam sakızı çoban armağanı diyerek Sandıklı'nın yöresel ürünlerinden hediyeler verilir. Patatesli ekmeğe, haşhaş ezmesi, leblebi helvası olarak da bilinen tahta helva, Sandıklı'da termal seralar var, orada yetişen domatesler gibi Sandıklı'nın yerel tatlarından ikram edilir. Leblebi verilir. Leblebi Çorum'a has derler ama Evliya Çelebi'nin de seyahatnamesinde geçmektedir, ilk leblebiciler piri diye bahsedilen kişi ilk leblebi imalatını burada yapmıştır, kabristanı da Sandıklı'dadır. Üzerinde Sandıklı yarenlerini hatırlatması amacıyla fotoğraf bastırılmış bardaklardan verilir. Misafirlerin durumuna, yaklaşımına göre tekrar türküler söylenebilir, sorular cevaplandırılır veya diğer gösteriler sergilenebilir. Ancak katılımcılar turist gibi, öğrenciler gibi, kamu görevlileri gibi belirli bir grupsa gecenin bir yerinden sonra dinlenmeleri gerekebiliyor, haliyle geceyi bitirmek gerekiyor. Yaren çavuşu gecenin sonuna geldiğini belirtir, son olarak bir Sandıklı türküsü söylenir, gecenin bir hatırası olarak ve derneğin internet sitesine eklemek adına fotoğraf alınır. Yarım hilal şeklinde durulur, herkes vedalaşarak misafirler uğurlanır.

Yaren gecesi misafir grubuna da bağlı olarak gece yarısı, 12-1 gibi bitiyor. Yaren gecesi bittikten ve misafirler uğurlandıktan sonra yarenler gerekli düzenlemeleri, temizliği yapar ve tamamladıktan sonra bir arada oturur, sohbet edilir. Öncelikle gecenin değerlendirmesi yapılır. Örneğin folklor gösterisi esnasında birinin kaşığı düşer veya birisi ritmi bozar, yemek, kahve hazırlığında bir aksaklık olur, kahvenin şekeri az olur, bunun sebebi sorulur, yapan kişi sebebini izah eder. Gecenin bu şekilde bir değerlendirmesi yapılır, nelere dikkat edilmesi gerektiği belirtilir. Bir sonraki programda neler yapılacağı, hangi misafirlerin katılım sağlayacağı ve misafirlere göre nasıl bir hazırlık yapılacağı üzerinde durulur. Örneğin protokol gelecekse nasıl bir yaren gecesi yapılması gerekiyor? Veya gelecek misafirler bir okuldan genç, öğrenci arkadaşlar ise biraz daha eğlence ağırlıklı, bir yandan da bir şeylerden ders çıkarabilecekleri içeriklerin hazırlanması gerekir. Yanı sıra yarenliğe yeni kabul edilen veya yaren olmak isteyen kişilere tavsiyelerde bulunulur, özellikle yaren çavuşunun ders niteliğinde sohbetleri olur, yaren meclisinde nelere dikkat edileceği gibi konulara değinilir. Yaren meclisinde durumu iyi olmayan, bir derdi, sorunu olan veya yaren meclisinde olmasa da bölge halkından, esnafından birisinin sıkıntısı olan olabiliyor. Eğer mecliste bulunanların elinden gelen bir şey varsa o sorun çözüme kavuşturulana kadar üzerinde durulur. Veya yarenler arasında gece ile ilgili bir sorunu, şikâyeti

olan, sonraki yarenler için tavsiyesi olan varsa bu da dile getirilmektedir. Bu şikâyetler ile ilgili olarak da günlük bir örnek olması amacıyla; bir yaren yolda giderken diğerine selam vermiştir ancak dönüş gelmemiştir, bu konudan bahsedilir. Meclistekiler bunun gerekçesini sorar, bir de ceza verir. Bu ceza tabi yıpratıcı veya kınayıcı bir şey değildir. Yarenlerden veya bölge halkından birisinin işe, odun vb. ihtiyacı vardır, bir sorunu vardır, o ihtiyacı ve sorunu gidermekle görevlendirilir. Yani buradaki ceza yine yaren meclisi ve bölge halkı için yapıcı, insanın yükünü hafifletici ve sosyal bağları güçlendirici, iyiliğe teşvik edici bir yaklaşım olmaktadır. Yaren kelime anlamı itibariyle biliyorsunuz dost arkadaş demektir. Dolayısıyla dostluk ve arkadaşlık grubudur, topluluğudur ve dostluk, arkadaşlık meclisine gelinir. Yaren meclisinde yapılan işlerin, alınan kararların da bu yönde bir çıktısı olması, topluma fayda sağlaması gerekmektedir. Haliyle dışarıdan bakıldığı zaman yardımseverliğin öne çıktığı, garibin ve yoksulun gözetildiği yönünde bir izlenim oluyor. Ancak yaren meclisi siyaset üstü bir topluluktur, seçim zamanları dahil hiçbir zaman hiçbir şekilde siyaset konuşulmaz, herkes kendi istediği şekilde oyunu kullanır ve bu bir sohbet konusu olmaz, yaren meclisinin de bu konuda bir yönlendirmesi olmaz. Çünkü yaren gecelerindeki en temel kural saygı ve hoşgördür. Tartışmalı, ayrımcı veya olumsuz konulardan uzak durulmaktadır.

4.3. Yarenlerin Etkileri İle İlgili Bulgular

- Yarenlerin gençler üzerindeki etkisi nedir?
- Yarenlerin sosyal ve kültürel etkisi nedir?
- Yarenlerin tanıtım etkisi nedir?

Yarenler arasında sıkı bir gönül bağı vardır. Yaren geceleri dışında aile dostlukları inşa ediliyor, kültür evinde toplanıp sonraki geceler için hazırlıklar yapılıyor, yeni oyunlar, gösteriler deneniyor, sohbetler ediliyor. Yarenlerin sorunları paylaşıyor, mutluluklarına ortak olunuyor. Bir cenaze, düğün veya eşya taşıma gibi insanın insana ihtiyaç duyduğu günlerde yaren meclisi sürekli birbirinin yanında olmaktadır. Birinin bir eksikliği, yanlışlığı varsa gece gibi örtülmektedir. Bir hadis-i şerifte de biriniz birinizin günahını, ayıbını örterse Allah da kıyamette onun ayıbını örter diyor, yarenler de birbirinin yanlışına set, doğrusuna, hayrına yol olmaya çalışmaktadır. Tabi sadece yarenlerin değil, bölge halkının da eksiklerinin ve ihtiyaçlarının karşılanması noktasında her bir elden gayret gösterilmektedir. Sonra bu ne oluyor? Bölge halkı içinde dostluk bağının kurulmasına, halkın birbirine güvenmesine, sahip çıkmasına yol açıyor. Yaren geceleri özellikle gençler açısından da önemli katkılar sağlıyor.

Yaren meclisi bir sohbet ve eğlence meclisi olmasının yanı sıra eğitim ocağıdır ve en temel amacı gençleri, zamanlarını verimsiz ve boşa geçirdikleri yerlerden, kötü alışkanlıklardan uzak tutabilmektir. Bugün yaren meclisindeki yaşça büyük olan kişiler de kendi baba ve dedeleri ile mahalle odalarına gider, orada 70'li yaşlardaki insanlarla oturup kalkar ve o dönemin hayat anlayışını, ahlakını, adabını henüz çocuk yaşta öğrenirmiş. Bugün, yarenler de kendi çocuklarını getirerek yaren kıyafetini giydirmekte ve o birikimi henüz küçük yaşta kazanmasını istemekte. Bu yüzden özellikle gençlerin gelmesi ümit ediliyor, aileleri de bu yönde teşvik ediliyor. Çünkü bir insan özellikle çocukluğunda yaşadığı şeyi unutmaz ve hoşuna giderse devamını getirir. Gençlerin gelmesinin, katılım göstermesinin bir diğer önemli sebebi de bu kültürü devam ettirecek kişilerin yetişmesi. Çünkü bugün yarenlik yapan insanlar bu kültürü, meclisi bir yaşa, bir yere kadar yaşatabilir, devamının gelmesi gerekiyor.

Herkes yaren olamayacağı için yaren kıyafetinin de bir ayrıcalığı oluyor. İnsanlar o kıyafeti giymeyi hak etmiş olan kişiye takdir ile bakıyor ve o kişinin belirli bir duruşu olduğunu, hangi camia ile iç içe bulunduğunu, kimlerin yanında yetiştiğini biliyor ve “bu arkadaş temiz birisidir, kimseye zararı dokunmaz” şeklinde bir intiba ile yarene güven duyuyor. Yaren kıyafetini giyen kişinin bu ayrıcalığı kendisinin de hissetmesi ve hem yaren meclisinde hem özel hayatında buna göre hareket etmesi gerekiyor. Çünkü yaren, yarenliğe kabul edildikten sonra özel bir grubun üyesi oluyor. Onun yapacağı bir yanlış veya insanlar üzerinde bırakacağı olumsuz izlenim haliyle yaren meclisine sirayet edecektir. Bu sebeple yarenlerin birbirini ikaz etmesi, kusurunu örtmesi ve iyiliklere teşvik etmesi yönünde bir anlayış hâkim. Yarenlerden olsun olmasın, yaren meclisine katılan ve toplum arasında itibar gördüğünü hisseden, hayatının daha dolu ve verimli geçtiğini, ait olduğu toprak, kültür ve toplum ile yakınlaştığını hisseden genç de bir sonraki toplantıya daha istekli gelmek ve çevresindeki insanları da getirmek istiyor. Yanı sıra bu meclisin bir birlik, beraberlik, dostluk meclisi olduğunu, işin önemini ve ciddiyetini bilmeyen gençler bile gelip katılmak isteyebiliyor. Mesela okullarında bir folklor ekipleri olabiliyor, aileleri de bu ekipte yaptıkları gösterileri yaren meclisinde de sergilemelerini isteyerek getirebiliyor. Tabii yaren meclisine kendi hünerini göstermek için gelen gençler, gecenin kalan kısmında orta oyunlarını, eğlenceleri görünce memnun oluyor, kendi rızası ile gelmek istiyor. Çocukların katılımını artırmak, özgüvenlerini sağlamak adına kabul ediliyor ve gönülleri hoş edilmeye çalışılıyor. Bu sayede yaren geceleri, gençlere kendi kültürel kimliklerini keşfetme ve yaşatma fırsatı sunuyor. Ayrıca gençlerin iletişim becerilerini geliştirmelerini, yaşlıları ve büyükleri ile nasıl konuşacağını, oturup kalkacağını öğrenmesini sağlıyor.

En önemlisi ise gençlerin sorumluluk duygusuna sahip olmaları noktasında yaren geceleri önemli bir yere sahip oluyor.

Yarenlerin, gençlerin gelişimini ve kültürel birikimini sağlamasının yanı sıra yaren kültürünün ve bölgenin tanıtımı üzerinde de olumlu etkilere sahip. Sandıklı turizm bölgesi olduğu için yaren gecesine gelen misafirlerin önemli bir kısmı münferit veya grup halindeki turistlerden oluşuyor, şehir hayatında göremeyecekleri bir mekân ve etkinlikler ile farklı deneyimler sunuluyor. Oynanan oyunların ardından misafirlere hediye olarak verilen Sandıklı'nın yöresel ürünleri de bölge tanıtımında etkili oluyor. Yunus Emre ve hocası Tapduk Emre'ye ait ilahiler, tiyatral gösteriler de Anadolu irfan anlayışında yeri olan bir şahsiyetin dimağlarda yer etmesini sağlıyor. Kısacası yarenleri ziyarete gelen bölge halkı olsun, öğrenciler olsun veya bölge dışından gelen misafirler olsun hem bölge kültürünü tanımakta hem de geçmişteki yaşam şekli ve insan ilişkilerini, yani Anadolu kültürünü tanımakta.

4.4. Yaren ve Turizm İlişkisinin Nasıl Değerlendirilebileceğine Dair Bulgular

- Yaren gecelerine turistlerin katılımı oluyor mu?
- Ziyaretçiler yaren esnasında gerçekleştirilen etkinliklere katılım sağlıyor mu?
- Yaren gecelerine katılan turistlerin/ziyaretçilerin geri bildirimleri nasıl oluyor?

Yaren gecelerinde aktif olarak görev yapan 25-30 kadar yaren bulunmakta, her yaren her etkinlik gecesinde müsait olamayacağı için dönüşümlü katılım sağlanabilmektedir. Misafirlerin sayısı da gelen gruba göre değişmekle birlikte 40-50'ye kadar ulaşmaktadır. Bu misafir grupları bölgeden veya yakın bölgelerden gelebilmekle birlikte öğrenci grupları, STK üyeleri, kamu görevlileri ve turist kabileleri olabilmektedir. Sandıklı'nın termal turizm bölgesi olması sebebiyle turist sayısı da yoğun olmaktadır. Yaren meclisinin rüştü zamanında ispat edildiği için bölgeye turist grupları geldiği zaman yaren gecesi talep ediyorlar. Yaren geceleri normalde Ekim-Mayıs ayları arasında, haftada bir kere düzenlenirken bu talepler doğrultusunda haftada 2-3 kere düzenlenebilmekte. Örneğin kalabalık bir turist grubu geldiğinde veya peş peşe gruplar geleceği zaman haftanın farklı günlerinde yarenler talep ediliyor, yarenler arasında konuşulup karar veriliyor ve yarenlerin de rızası ile düzenleniyor. Oteller de müşterilerine sunabileceği bir eğlence, tematik bir faaliyet arayışında olduğu için yaren gecesi talep ediyorlar. Bunun yanında en önemli tanıtım tabii ağızdan ağıza oluyor, gelip memnun kalan insanlar kendi çevresine tavsiye ediyor. Önceki ziyaretlerinde otelin

etkinliği olarak gelen ve sonraki ziyaretlerinde kendi, bireysel olarak gelen misafirler de var. Benzer şekilde grup olarak bölgeye gelecek olan ve bu ziyaretleri öncesinde iletişim kurup yaren gecesi tertip edilmesini talep eden ve gruplar halinde gelen misafirler de mevcut. Tabii bu gibi durumlar bir ücrete mukabil oluyor ancak, bu ücret gelir kapısı olarak değil, haftada birkaç kere düzenlenecek olan yarenlerin ihtiyaçlarını, ikramlarını karşılamak ve geriye kalırsa derneğin ihtiyacını karşılamak amacıyla talep ediliyor. Bunun dışında yaren meclisinin herhangi birisinden herhangi bir amaçla maddi beklentisi veya ticari ilişkisi olmuyor. Yani yaren bittikten sonra o ücreti yarenler arasında bölüşme gibi bir durum söz konusu değil, yarenlik gönüllülük esasına dayalıdır ve geçmişten gelen kültürel bir sorumluluk ile hareket ediliyor. Yarenler de bu konuda bilinç ve sorumluluk duyduğu için canla başla gayret gösteriyor, misafirlerin memnun ayrılmasını, kültürlerini başarılı bir şekilde tanıtılabilmeyi, insanlara geçmiş yaşamın sadeliğini ve huzurunu hatırlatmayı arzu ediyorlar.

Artık evlerin içi eşyalarla, şehirler de binalarla dolmaya başladı, nüfus bir yandan artıyor ve huzur kalmıyor. Böyle olunca insanda geçmişe, sade, sakin hayata dair bir özlem artıyor. Turizm penceresinden de bakınca insanlar gösterişli otellerde, restoranlarda vakit geçirmek yerine alternatif peşinde olabiliyor. Yaren gecelerinde de dış mekân yerine kültür evinin bir katı kullanılıyor ve otel, balo salonlarında olduğu gibi gösterişli masa sandalyeler yok, yer sedirleri kullanılıyor. Böyle olunca insanlar ortamı çok daha samimi ve huzurlu buluyor ve eğlenceye, gece boyunca icra edilen etkinliklere katılım göstermekten çekinmiyor. Türküler söyleyebiliyor, orta oyunlarına katılabiliyorlar. Yaren gecelerinde konuşulan konular da genellikle katılımcıların ilgi alanlarına, kişisel deneyimlerine ve toplumsal olaylara dayanıyor. Katılımcılar, komik hikâyeler anlatabilir veya espriler paylaşabilirler. Bu sayede misafirlerin yaren meclisi ile daha da yaklaşması, kendilerini rahat hissetmeleri sağlanıyor. Ayrıca, öncelikle Sandıklı yöresine ait türküler, oyunlar, gösteriler sergilenmekle birlikte farklı bölgelere ait bu kültürel değerlere de yer verildiği olmaktadır. Bu sayede misafirler bir başka şehirde ve hiç bilmedikleri bir etkinlikte kendi yöresel değerlerinden birisini görüp işittiğinde farklı bir mutluluk, memnuniyet oluyor. Buradaki amaç uzun vadede Türkiye'nin farklı bölgelerinden farklı kültürel renkleri bir araya getirmek ve misafir profiline göre kendilerine sunmak, farklı deneyimler yaşatmak. Yaren gecesinin sonuna gelindiğinde ve misafirlerin görüşleri sorulduğunda herkesin memnun kaldığı, özellikle telefonda uzakta geçen birkaç saatin insanların rahatlatıldığı, geçmiş günleri hatırladıkları belirtiliyor. Kimi misafirler ise kendi bölgelerinde bu tür bir etkinliğin olmadığını ve böylesi bir etkinlik düzenlemek için ne yapılması gerektiğini öğrenmek istiyor.

Bu da yarenlerin misafirler üzerinde gerçekleştirmek istediği amaçlarını da başardığını göstermekte.

4.5. Yaren Kültürünün Korunması ve Aktarılması İçin Yapılması Gerekenlere Dair Bulgular

Bir kültürün aktarımı, o kültürü benimseyen, sahiplenen gençleri ile mümkündür. Haliyle yaren kültürünün de aktarımı için en önemli şey gençlerin katılımı ve sevgisidir. Ancak gençleri bulmak, onları her hafta en azından bir yaren gecesinde ağırlamak tabi kolay değil, çünkü 12 yıllık bir eğitim sistemi mevcut ve eğitimlerine devam etmeleri gerekiyor. Sanayide, herhangi bir sanat ve zanaat alanında ustaların çırak bulmakta zorlanması gibi yeni ve genç yarenleri bulmak da zor olabiliyor. Zorunlu eğitimde bir nebze katılım sağlanabilirken üniversite dönemine gelen gençlerin bölgeden uzaklaşması o yaş grubunun kendi kültüründen uzaklaşmasına da yol açabiliyor. Bu durum karşısında bir şey yapılamaz ancak, bir gün o meclise gelinmesi, insanların kendi kültürlerinin lezzetini alması ümidiyle yaren gecelerine devam ediliyor. Yine de bir genç, özellikle üniversite çağında evinden, köyünden, ilçesinden uzaklaşıyorsa bu kültürel bilinci okullarda aşımak veya unutulmamasını sağlamak mümkün olabilir. Mesela edebiyat fakülteleri, halk bilimi, folklor bölümleri, radyo sinema televizyon, turizm bölümleri bu konu için çok müsait. Teorik ve uygulamalı araştırmalarıyla gençler birçok bölgenin kültürel değerlerini tanıyabilir ve okul içi, okul dışı projelerle de bunları başkalarına tanıtabilir.

Eğitim çağındaki gençlerin bahsedilen durumundan dolayı yaren kültürü, yaren meclisinde bulunan ve hayatını bir düzene koymuş insanlarla yaşatılmaya devam ediliyor. Yarenlerle ilgili kurulan federasyon çatısı altında farklı gruplar bir araya geliniyor ve ülkenin farklı bölgelerindeki farklı organizasyonlara gidiliyor. Bu gezilerde yaren ve diğer sohbet toplantılarına da yer, zaman ayrılıyor. Bu fırsat ne kadar verimli kullanılabilirse tanıtım da o kadar başarılı oluyor. Ancak tanıtım faaliyetlerinin başarılı olabilmesi için yarenlere, sohbet toplantılarına mahsus, sadece bu konuya özel organizasyonların düzenlenmesi gerekiyor. Bu sayede yaren kültürünün ne demek olduğu, neden önemli olduğu, kime ne kazanımlar sunduğu gibi konularda yeterli düzeyde tanıtım yapılması mümkündür ve gereklidir. Çünkü insanlar sohbet toplantısının ne olduğunu bilmiyor, yöresel kıyafetleriyle bir ekip gördüğu zaman halk oyunları ekibi diye düşünebiliyor. Bir başka temaya sahip organizasyonların içerisinde yer verilecekse de yeterli zamanın, mekânın, fırsatın tanınması gerekiyor. Yoksa yarenler, sohbet toplantıları bir etkinliğin dinlenme arasında veya kenarda tahsis edilen bir çadırın altında 5-10 dakika sahnelenen bir gösteri sanatı haline gelir ve hiçbir anlamı, tanıtımı, kazanımı

olmaz. Sohbet toplantılarının Türkiye'nin her köşesinde olması gerekiyor. Gençlerin kahvelerden, oyun salonlarından alınarak bir kültürün parçası konumuna getirilmesi ve kendi insanını tanıması gerekiyor. Örf ve adetlerin, geleneklerin yarınlara daha güzel şekilde aktarılması gerekiyor. Dolayısıyla bu gecelerin daha fazla gerçekleştirilmesi gerekiyor. Zaten yaren gecelerine gelen misafirler arasında geceyi çok beğendiğini ve kendi yaşadıkları yerde bu tür etkinliklerin olmadığını söyleyenler oluyor. Aslında Türkiye'nin farklı bölgelerinde farklı isimlerle bu toplantılar gerçekleştiriliyor, kimisi biliniyor kimisi bilinmiyor. Ama geçmişe nazaran artık birçoğu unutulmuş durumda, insanlar da geçmiş yaşama özlem duyduğu için böylesi geceleri, etkinlikleri görmek, onlara katılmak istiyor.

Hani “taş yerinde ağırdır” diye bir söz var, açık bir alanda yapılan gösteri ile kendi geleneğine, amacına göre düzenlenmiş bir odada yapılması çok farklı sonuçlar ortaya koyuyor. Ayakkabılarını çıkarıp giren, yer sedirlerine oturan bir misafir henüz gecenin başındayken samimiyeti hissedebiliyor ve kendisini adapte edebiliyor. Bu ayrıcalığı ve deneyimi sunabilmek için misafirlerin kültürün kendi mekânına gelmesi gerekiyor, böylece kültür, kendi mekânı ile birlikte sergilenmiş ve birlikte korunmuş oluyor. Ayrıca yarenler turizm çekiciliği oluşturmak, daha çok turist çekmek amacıyla sıradan bir ürün haline getirilirse, her misafir grubunun talepleri doğrultusunda bir içerik hazırlanırsa anlamı, kıymeti kalmaz. Birkaç saatliğine kiralanmış eğlence, gösteri organizasyonuna dönüşür. Yarenlerin bu konudaki dik duruşu yaren geleneğini bozulmaktan koruyor. Ve gönüllülük burada önemli bir değer. Örneğin bazı bölgede yapılan sohbet toplantıları bozuldu, çünkü orada iş ticarete döküldü. Sandıklı'da da turistik amaçlı bir talep olduğunda ve haftada birkaç gece yaren düzenlenmesi gerektiğinde masrafları karşılamak ve misafirlere ikramda bulunabilmek için ücret talep ediliyor. Ama orada gelenek ticarete dönüştü ve eğlenmek için icra edilen toplantıda sürekli talepkâr olunmaya başlandı. İşin içine maddiyat girerse biter. Yerel yönetimlerin ve eli açık vatandaşların, iş adamlarının bu konuda destek vermesi gerekiyor, bunun için de öncelikle bu kültürü sahiplenmeleri, gelip katılım göstermeleri gerekiyor. Yerel yönetimler kurumsal sorumluluk olarak ister istemez destek vermek zorunda kalıyor ama bir iş adamının gelip de “ne kadar güzel bir topluluk, etkinlik, kültürümüzü devam ettiriyorsunuz, bu da benim desteğim olsun”, şeklinde bir yaklaşımı şimdiye kadar yaşanmadı. Örneğin, yaren gecelerinin düzenlendiği kültür evinin inşası yapılırken masrafları karşılayabilmek, inşayı tamamlayabilmek adına halk oyunu ekibi ile birlikte köylere veya yakındaki diğer yerlere gidilerek düğünlere gidiliyordu. Ve buradaki asıl amaç kişilerin kazancı yerine kültür evinin masrafı olduğu için normal fiyatın çok altında bir fiyat talep ediliyordu.

Bu maddi ihtiyacın olmadığı zamanlarda da çeşitli düğünlere, etkinliklere katılım sağlanması adına yaren meclisine davetler yapıldı ancak burada ticari bir faaliyet olduğu için kabul edilmedi. Ancak yarenlerin bu kültür evi adına gösterdiği fedakârlık karşısında birtakım suiistimaller oldu, o yöresel kıyafetlerin ağırlığı ve sıcaklığına, sergilenen oyunların yoruculuğuna karşı cüzi miktarda alınan ücrete dahi çok denildiği oldu. Böyle bir tutum ile karşılaşınca bu tür yerlere, etkinliklere gidilmekten vazgeçildi. Sandıklı yaren meclisi olarak böyle bir tutum ve duruş sergilenirken farklı bölgelerde olduğu gibi dejenere olma durumu tabii korkutan bir durum. Bu yüzden yerel imkânlarla destek verilmesi lazım, çünkü yapılan iş sadece bir eğlenme, eğlendirme işi değil ve kolay bir iş de değil. Ayrıca derneğin yakıt, elektrik, su, temizlik gibi temel giderleri, misafirlere yapılan ikramların ve verilen hediyelerin giderleri var, bunlar da dernek bünyesinde karşılanmaya çalışılıyor. Eğer karşılanamazsa ve karşılamak adına iş ticarete dönerse, bir nevi “para alan emir alır” durumuna gelir ve parayı veren kişiler bir sahiplik duygusuyla yönlendirmeye, çeşitli taleplerde bulunmaya çalışır, yaşatılmaya çalışılan kültürün doğası, doğallığı bozulur. Bahsedilen veya benzer şekilde yürütülen yerler artık sohbet odalarını gelir kapısı yaptığı için geleneği, kültürü bugüne göre yorumlamaktan da çekinmiyor. Tabii bu topluluklar bir gelir kapısı sağlamak adına elverişli konumda. Herhangi bir etkinliğe sadece halk oyunu için dahi gidilse kazanç sağlanabilirken orta oyunu veya diğer gösteriler de eklenirse önemli paralar kazanılır, o topluluğun üyeleri de memnuniyetle gider. Ama bu gibi bir durumda ne olur? Artık ticari bir duygu, yaklaşım yaşanır, insan içinde bulunduğu, temsil ettiği kültürü benimsemekten uzaklaşır. Yaren Odası olarak kimse kendi veya bir yakınının düğünlerine, törenlerine dahi yaren ekibi çağırıp da hatır gönül adına gösteri yapmadı, böyle bir teklifte bulunmadı. Yarenlerin ortak gayesi de sahip olunan kültürü bir menfaat beklentisi olmadan ve dışarıya bağlı kalınmadan yaşatmak, sonraki nesle aktarmaya çalışmaktır.

Maddi kaynakların yanı sıra bu kültürel değeri doğru şekilde yaşatmak, tanıtımını yaparken sadece yaren kültürünü değil bölgeyi de tanıtmak gerekiyor. Misafirlere takdim edilen hediyelerde de hangisinin nereye özgü olduğu, nasıl yapıldığı anlatılıyor. Örneğin tahta helvanın başka bir yerde bulunamayacağı anlatılıyor veya dernek başkanı tarafından yazılmış Sandıklı evlerini, sokaklarını, kültürünü anlatan kitaplar veriliyor. Bölgenin termal açıdan zengin olduğu ve Yunus Emre’si ile bilindiği belirtiliyor. Böyle olunca yaren geceleri sadece yaren meclisinin değil, bölgenin de bir tanıtım elçisi oluyor. Sandıklı Kültür Evi’nin bahçesinde de Sandıklı’nın Hisar Kalesi, Ulu Pınar’ı, Akdağ’ın Koca Yaylası gibi bölgeleri ve oralarda bulunan atları, kuyusu, çeşmesi, mermer güvercini gibi değerleri üç boyutlu çalışarak

tasarlandı, süslendi. Yaren gecesine gelen kişiler bu sayede Sandıklı'yı da az çok tanıma, hiç değilse nelere sahip olduğunu bilme imkânı buluyor.

5. Sonuç ve Öneriler

2014 yılında UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi'ne dahil edilen geleneksel sohbet toplantıları, Afyonkarahisar'ın Sandıklı ilçesinde yaren ismi altında düzenlenmektedir. Kökeni Orta Asya'ya dayanan, Anadolu kültürü ile şekillenen, ahiliğin izlerini taşıyan Sandıklı yarenleri geleneklerini koruyarak yaşatılmaya devam etmektedir. Kelime anlamı olarak dost, arkadaş anlamı taşıyan yarenliğin bu anlamının karşılığını bulduğu ve gerek kendi arasında gerekse bölge halkı üzerinde önemli bir bağ oluşturduğu belirlenmiştir. Ayrıca bölge halkının ihtiyaçlarının giderilmesi, gençlere yol gösterilmesi, içinde buldukları kültürü tanınması, kültürel miras değeri taşıyan yarenlik kültürünün aktarılması açısından da katkıları bulunmaktadır.

Sandıklı yarenleri, Sandıklı ilçesinin termal turizm bölgesi olması sayesinde çeşitli şehirlerden misafirleri ağırlamaktadır. Turistlerin yanı sıra Afyonkarahisar'dan, çevre il ve ilçelerden öğrenci, STK üyeleri, özel ve kamu kurum yetkilileri gibi çeşitli misafir gruplarının da ziyaret yeri olmaktadır. Bu yönüyle hem yaren gecelerinin ve kültürünün hem de Sandıklı ilçesinin tanıtımında olumlu bir etkiye sahip olmaktadır. Sandıklı yarenleri, sahip olduğu kültürel yapının korunarak aktarılması açısından başarılı bir örnek oluşturmaktadır. SOKÜM değeri olarak yarenlerin çeşitli festival ve etkinliklerde sahne gösterisi adı altında kısa süreli uygulamalarının yerine; kültür ve mekân bütünlüğünü sağlamak adına kendi yerinde icra edilmesi ve tanıtımının artırılması, bu sayede diğer illerde kaybolan, kaybolmaya yüz tutan sohbet toplantılarına örnek teşkil etmesi sağlanmalıdır. Başta yerel yönetimler olmak üzere siyasi mercilerin de bu konuda destek olması beklenmektedir. Sandıklı yaren meclisi olarak şehirler arası etkinliklere katılım sağlandığı belirtilmekle birlikte bu etkinliklerin sayısının, niteliğinin, etki alanının artırılması gerektiği görülmektedir. Ayrıca Orta Asya'da başlayıp Anadolu'da ve Türkiye cumhuriyetlerde yaşatılan bir geleneğin sadece şehirlerarası değil, ülkeler arası bir dostluk meclisi olarak hayat bulması, festivallerinin düzenlenmesi, Kazakistan, Özbekistan gibi diğer Türk ülkelerindeki meclislerle gidiş gelişlerin yapılarak sohbet meclislerinin birbirine misafir olması ve bu sayede bölgenin, bölge kültürünün tanıtılması, turistik hareketliliğin artması sağlanabilir.

Yapılan görüşmeler sonucunda ortaöğretim ve lise düzeyi eğitim kurumlarından öğrenci gruplarının yaren gecelerine misafir olarak katılım

sağladığı belirlenmiştir. Özellikle halk bilimi, güzel sanatlar, turizm gibi yaren kültürü ile ilişki kurulması mümkün olan bölümlerin öğrencileri başta olmak üzere üniversite öğrencilerinin bu gibi etkinliklere katılımı teşvik edilmelidir. Ayrıca Sandıklı yarenlerinin ve diğer sohbet toplantılarının gençler ve bölge halkı üzerindeki etkilerinin belirlenmesine yönelik nitel ve nicel çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Aksakal, E. (2019). Türk kültüründe eril mekân örneği; Köy odaları. *Folklor/ Edebiyat Dergisi*, 25(98), 291-308.
- Aksu, H. (2004). Osmanlı sonrası Türk el sanatlarının dirilişi. *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları El Sanatları Dergisi*, (1), 51-55.
- Arslan, M. (2010). Kula'da eğlenerek öğreten bir sosyal kurum: Yaren. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 3(6), 70-80.
- Atlı, S. (2015). Somut olmayan kültürel mirasa bir örnek: Balıkesir Pamukçu erfene sohbet toplantıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 7-25.
- Atlı, S. (2016a). Erzincan-Kemaliye (eğın) sıra gezme sohbet toplantıları ve eğın fasıl grubu. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, (51), 273-300.
- Atlı, S. (2016b). Geleneksel sohbet toplantılarının Türkiye'deki yayılma sahası ve günce durumu, *Anadolu Sohbet Gelenekleri ve Yaren Sempozyumunu Bildirileri*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yaran Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi, Çankırı, 02-04 Nisan 2016, 59-81.
- Çakır, Ö. (2018). Çankırı'da yârân sohbetlerinin edebî cephesi yahut yârân edebiyatı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 151-20.
- Durmaz, U. (2018). Bereket, eğitim, eğlence üçgeninde bir köy seyirlik oyunu: Hibibim. *Milli Folklor*, (118), 130-144.
- Ekim, G. (2012). "Sohbet" toplantılarında, topluluğun kuruluşuna yönelik gerçekleştirilen ilk toplantı ve önemi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 97-110.
- Ekim, G. (2015). Toplu çalıp söyleme geleneğinin yaşatıldığı "sohbet toplantılarında" sıra sahibinin belirlenme ritüeli. *Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi*, (7), 75-83.
- Mete, F., Candegir, Ü., Koca, T. (2011). Somut olmayan kültürel miras: Ferfene (Ankara örneği). *Milli Folklor Dergisi*, (114), 100-111.
- Uygur, H. K. (2019). Ankara ferfene günlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında işlevsel olarak değerlendirilmesi. *Milli Folklor Dergisi*, (123), 177-192.